

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Досліджено сучасний стан дефініції “фінансове планування” на підставі огляду літературних джерел

Постановка проблеми. На сьогодні важливою передумовою успішного ведення господарської діяльності є фінансова стабільність, що формує імідж суб'єкта господарювання, становить його візитну картку на сучасному ринку. Отже, саме тому підприємствам необхідно постійно дбати про свою фінансову стабільність та вживати всебічних заходів для її зміцнення.

Слід зазначити, що досягається фінансова стабільність налагодженням ритмічної й ефективної роботи підприємства, завдяки вмілому управлінню виробничими активами і джерелами їх формування. Як відомо, цьому сприяють: наявність економічно обґрунтованих планових показників, контроль і аналіз їх виконання та використання результатів діагностики планових завдань в порівнянні з фактичними даними при розробці і впровадженні конкретних управлінських рішень для досягнення фінансово-господарської стабільності підприємства.

В умовах трансформації економіки України виняткового значення набуває система фінансового планування діяльності господарюючих суб'єктів. Без фінансового планування не може бути досягнутий той рівень управління виробничо-господарською діяльністю підприємства, який забезпечує його успіх на ринку, постійне оновлення матеріально-технічної бази та соціальний розвиток персоналу.

На сьогоднішній день серед науковців і практиків не вироблено єдиного підходу щодо змісту фінансового планування в різних сферах економіки та бізнесу, а отже дискусійним залишається підхід до визначення його суті.

Основоположним при здійсненні будь-якого наукового дослідження є вивчення сутності економічного явища, уточнення понять та наукових дефініцій. Історичні факти і події, що зумовлюють безперервний процес руху науки, створюють підґрунття для його розуміння, уточнення та удосконалення. Відзначимо, що визначенню поняття “фінансове планування”, у сучасному його розумінні, передували тривалі дискусії вчених різних країн на протязі багатьох епох. Позитивно характеризуючи наявні розробки, слід констатувати, що в існуючих працях основна увага приділяється змістовній і методичній характеристиці фінансового плану, за різного розуміння його сутнісної складової.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій економічній літературі велика увага приділяється розвитку системи фінансового планування. Серед авторів, які присвятили свої праці ролі фінансового планування, було багато вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків [1-7; 9; 12-30] дослідження яких розкриті нами в табл. 1.

Проте, на сьогодні не має єдиного підходу щодо визначення змістових елементів сутності фінансового планування суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є обґрунтування наукової сутності поняття “фінансове планування” на підставі всебічного аналізу розробок наведених у фахових виданнях за даною проблемою.

Викладення основного матеріалу. Для аналізу розвитку вітчизняної економіки та побудови фінансової політики, важливо мати чітке поняття фінансового планування, яке в загальному розумінні є процесом який передуює формуванню, розподілу і використанню фінансових ресурсів.

Зокрема, сучасне трактування поняття “фінансове планування” необхідно досліджувати і в історичному аспекті його генезису.

Першочергово розвиток системи фінансового планування отримав відчутний поштовх в XIX столітті на теренах Російської Імперії. На початку 1810 року Міністром фінансів Росії Спіранським М.М. було представлено за дорученням імператора Олександра I “План фінансів”. Необхідність розробки та створення нового фінансового плану була викликана подіями, які в той час бурхливо розвивались в країні. Окрім війн та постійної потреби в грошах, необхідність нового етапу перетворень управління фінансовими потоками була пов’язана з низькою ефективністю тієї схеми регулювання фінансових справ [10].

Найбільш важливі розділи в “Плані фінансів” на загальнодержавному рівні за Спіранським М.М. формувались наступним чином:

1) створення Міністерства фінансів як єдиного органу управління Державними фінансами;

2) створення функціональної структури видатків бюджету за рівнями державного управління;

3) проведення класифікації видатків за територіальною ознакою;

4) пропозиція щодо взаємопов’язання конкретних видів доходів до конкретних видів витрат.

Процес налагодження фінансового механізму на основі плану фінансів Спіранського М.М. тривав протягом першої половини XIX століття.

Підходи загальнодержавного фінансового планування сформували систему фінансових показників для діяльності підприємств.

Нині в ринковій економіці України на підприємствах спостерігається відхід від загального до фінансового планування з розробленням цілої низки бюджетів за структурними підрозділами і видами діяльності. Розроблення системи бюджетів на підприємстві полягає у поліпшенні планування, що позитивно впливає на підвищення продуктивності праці працівників підрозділів та ефективність використання матеріальних та фінансових ресурсів.

Зростання значущості планування на мікрорівні, є результатом того, що кожен крок підприємства, пов’язаний з ризиком, приносить доходи або втрати і має бути попередньо розрахований, обґрунтований у різних варіантах, перш ніж буде прийнято будь яке управлінське рішення. Місце фінансового планування в ринковій економіці визначається тим, що планування – це одна з функцій управління. Планування охоплює весь комплекс заходів для опрацювання планових завдань та їх планомірного і цілеспрямованого втілення в життя.

Проте, сучасне розуміння терміна “фінансове планування” є неоднозначним, що засвідчується науковими поглядами вітчизняних та зарубіжних дослідників з даної наукової проблематики.

Для більш чіткого розуміння поняття фінансове планування та з’ясування відмінностей у його трактуванні проведемо аналіз змісту даного терміну за різними фаховими джерелами (табл. 1).

Таблиця 1. Наукові дефініції поняття “фінансове планування”

№ n/n	Джерело	Визначення
1	2	3
1.	Ушаков Н.М. [26, с. 4]	Процес прогнозування фінансового стану підприємства на перспективний період і розробки шляхів оптимізації фінансового становища у відповідності до стратегічних цілей і задач підприємства.
2.	Бланк І.А. [4, с. 58]	Визначає фінансове планування як процес розробки системи заходів щодо забезпечення підприємства необхідними ресурсами і підвищення ефективності фінансової діяльності в майбутньому періоді.

1	2	3
3.	Брейлі Р. Майерс С. [5, с. 17]	Процес, що містить у собі: - аналіз джерел фінансування й інвестиційних альтернатив, якими фірма може скористатися; - проектування в майбутнє наслідків сьогоднішніх рішень для того, щоб уникнути несподіванок і зрозуміти зв'язок між дійсними і майбутніми рішеннями; - ухвалення рішення на вибір інвестиційних проектів (саме ці рішення і включаються в остаточний фінансовий план); - зіставлення фактично досягнутих показників з цілями, встановленими у фінансовому плані. Фінансове планування – це управління процесами створення, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів, що реалізуються в деталізованих фінансових планах.
4.	Павлова Л.Н. [19, с. 338]	Планування фінансів здійснюється через управління балансом доходів і витрат, планом надходження фінансових ресурсів за рахунок різних джерел, а також регулюванням використання засобів.
5.	Бріль А.В. [6, с. 1]	Організація у фірмі регулярної діяльності щодо розробки бюджету підприємства і його окремих підрозділів, планування і контролю за рухом грошових коштів, запасів, витрат і прибутку.
6.	Відяпіна В.А. [9]	Фінансове планування зводиться, з одного боку, до точних розрахунків фінансових показників на найближчий час і їхнього балансового ув'язування з відповідним фінансовим документом, а з іншого – до прогнозних розрахунків, що носять імовірний і різноманітний характер.
7.	Неудачин В.В. [17]	Розділ і інструмент регулярного фінансового менеджменту, що дозволяє визначити необхідні ресурси і знайти оптимальні джерела фінансування обраної стратегії розвитку компанії. Фінансове планування розглядається як завершальна частина комплексного (маркетингового, інвестиційного, виробничого і фінансового) стратегічного й оперативного планування розвитку компанії.
8.	Бандурка О.М. [2, с. 280]	Процес планування надходжень і використання фінансових ресурсів, встановлення оптимальних співвідношень у розподілі доходів підприємств.
9.	Василик О.Д. [7, с. 116]	Сукупність методів і засобів визначення джерел одержання фінансових ресурсів і напрямків їхнього використання для забезпечення господарської діяльності.
10.	Поддєрьогін А.М. [21, с. 409]	Процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді.
11.	Чупис А.В. [27, с. 298]	Управлінський процес утворення та підтримання фінансової відповідності між цілями підприємства. Його потенційними можливостями і можливостями у сфері маркетингу.
12.	Філімоненко О.С. [28, с. 266]	Процес розрахунку надходження видів фінансових ресурсів (прибутку, амортизації та інших) і їх розподілу на покриття відповідних витрат за різноманітними видами діяльності підприємства в позаплановому періоді.
13.	Савчук В.П. [22, с. 187]	Управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів на підприємстві, яке реалізується в деталізованих фінансових планах.
14.	Лігоненко Л.О. [15, с. 437]	Обґрунтування планів у сфері фінансової діяльності підприємства, які стосуються створення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів.
15.	Лігоненко П.А. [18, с. 358]6	Процес визначення детального обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрями їх перетворення в продуктивний капітал підприємства в плановому періоді.
16.	Біла О.Г. [3, с. 25]	Планування процесів формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів на певний період, розробка фінансових планів.
17.	Сердюк В.Р. [26, с. 24]	Процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання.
18.	Шелудько В.М. [30, с. 392]	Процес системи фінансових планів, який полягає у визначенні фінансових цілей, встановленні ступеня відповідності цих цілей поточному фінансовому стану підприємства та формуванні послідовності дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

1	2	3
19.	Ковальов В.В. [13, с. 542]	Документ, що характеризує спосіб здійснення фінансових цілей підприємства та взаємопов'язує його доходи та витрати.
20.	Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [14, с. 155]	Науковий процес обґрунтування на певний період руху фінансових ресурсів підприємства і відповідних фінансових відносин.
21.	Стасюк Г.А. [24, с. 322]	Процес планування надходжень і використання фінансових ресурсів, встановлення оптимальних співвідношень у розподілі доходів підприємств.
22.	Швайка Л.А. [29, с. 202]	Безперервний процес планування і використання фінансових ресурсів, встановлення оптимального співвідношення у розподілі доходів підприємницької структури.
23.	Орлов О.О. [18, с. 169]	Дозволяє визначити на майбутній період усі джерела фінансування діяльності підприємства, сформулювати систему його доходів і видатків, забезпечити постійну платоспроможність підприємства, визначити структуру його активів і пасивів на кінець планового періоду.
24.	Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. [25, с. 230]	Визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності підприємства, а також джерел їх надходження.
25.	Зятковський І.В. [12, с. 282]	Планування фінансових ресурсів і напрямків їх використання з метою забезпечення господарської діяльності підприємства
26.	Аранчій В.І. [1, с. 215]	Процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді.
27.	Партин Г.О., Загородній А.Г. [20, с. 215]	Розроблення системи фінансових планів за окремими напрямками

Аналіз літературних джерел свідчить, що в ринкових умовах фінансове планування трансформується на мікро рівень, тобто в сферу господарювання підприємств та про наявність різноманітних підходів до трактування його поняття.

На державному рівні сьогодні існує лише планування у формі державного бюджету, що різниться порівняно з адміністративною системою господарювання.

Щодо сутнісної характеристики фінансового планування в багатьох випадках думки науковців різняться в залежності від сфери та цілей їх дослідження.

Павлова Л.Н., Бріль А.Р., Ковальов В.В., Стасюк Г.А., Швайка Л.А. стверджують, що фінансове планування є балансом доходів і витрат. На протигагу до їх поглядів, Брейлі Р., Майєрс С., Чупис А.В., Савчук В.П. вважають, що фінансове планування є процесом, який відображає різні сторони господарської діяльності підприємства.

В цілому, під процесом слід розуміти послідовну зміну станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь; сукупність

послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку [8, с. 1179].

Ушакова Н.М., Неудачів В.В., Відяпіна В.А., вважають, що фінансове планування створює підвалини для прогнозування фінансового стану та майбутнього розвитку підприємства.

Водночас, група науковців, Подерьогін А.М., Білик М.Д., Сердюк В.Р., Бабур Л.Г., Лігоненко П.А., Мних М.В., Тарасюк Г.М., Василик О.Д., Бандурка О.М., Коробов М.Я., визначають сутність фінансового планування, як процес управління створенням, розподілом, перерозподілом і використанням фінансових ресурсів, які деталізовані в фінансових планах.

Управління є процесом впливу на об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей [11, с. 731].

На думку Бланка І.А., основна мета фінансового планування складається в оцінці потреби у фінансуванні, визначенні джерел напрямків використання засобів і своєчасному прийнятті рішень про зміни об'єктів вкладення коштів.

Ознайомившись з підходами щодо трактування поняття “фінансове планування” вважаємо, що дане поняття необхідно розглядати в двох ключових аспектах:

– по-перше, фінансове планування, як управлінський процес, визначений кількісними та якісними параметрами механізму реалізації планових показників;

– по-друге, фінансове планування як документ (план), який являє собою баланс його доходів і витрат, що мають бути взаємоузгодженими та взаємопов’язаними.

Багаторічний досвід діяльності закордонних підприємств та вітчизняних господарюючих систем які при переході до ринкової економіки відмовилися від викладення і оцінки своїх можливих досягнень розвитку у відповідних внутрішніх документах свідчить, що недооцінювання планування найчастіше призводять до великих, нічим не виправданих економічних втрат і, у кінцевому рахунку, до банкрутства.

Отже, на нашу думку фінансове планування потрібно сприймати як управлінський процес, механізм якого визначає кількісні та якісні параметрами реалізації взаємопов’язаних та взаємоузгоджених планових показників, які відображаються в балансі доходів та витрат підприємства, тобто у фінансовому плані.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження можливо узагальнити наступні висновки:

1. Серед науковців відсутній єдиний підхід до трактування поняття “фінансове планування”, хоча за суттю всі ці визначення обґрунтовують потребу в передбаченні доходів і витрат підприємства. Автори дають близьке за змістом трактування фінансового планування, наділяючи його однаковими функціями і ставлячи перед ним ідентичні завдання, але роблять акцент на різних аспектах його прояву.

2. Основне призначення фінансового планування полягає не тільки у плануванні доходів і витрат господарюючого суб’єкта, а й у реалізації його використання та здійснення з метою удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства.

3. Фінансове планування забезпечує управлінські рішення кількісними та якісними параметрами господарської діяльності для здійснення контролю за фактичним балансом доходів та витрат підприємства.

Подальші дослідження щодо фінансового планування необхідно здійснювати у напрямку розробки теоретико-методичних основ побудови економічного механізму його окремих складових з метою обґрунтування економічних показників та, відповідно, діагностики шляхів їх досягнення господарюючими системами.

Список використаної літератури:

1. *Аранчій В.І.* Фінанси підприємства. Навчальний посібник. К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 304 с.
2. *Бандурка О.М., Коробов М.Я.* Фінансова діяльність підприємства: Посібник. – К.: Либідь, 2002. – 279 с.
3. *Біла О.Г.* Фінансове планування і прогнозування, 2006. – 47 с.
4. *Бланк И.А.* Стратегия и тактика управления финансами. – К.: АДЕФ-Украина: МП “ИТЕМ ЛТД”, 1996. – 534 с.
5. *Брейли Р., Майерс С.* Принципы корпоративных финансов. – М.: Олимп-Бизнес, 1997. – 242 с.
6. *Бриль А.Р.* Финансовое планирование малых и средних фирм: документы, нормативы, аналитическое обеспечение // Промышленный вестник. – 1997. – № 2 (9). – С. 1-3.
7. *Василик О.Д.* Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2000. – с. 251.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.: іл.
9. *Видятина В.А.* Хрестоматия. Т.2 <http://lib.vvsu.ru/books/Bakalavr02/page0084.asp>.
10. Государственные и муниципальные финансы : ученик / под ред. проф. С. И. Лукшина, проф. В.А. Слепова. – М.: Экономист, 2006. – 763 с.
11. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000 – 952 с.

12. *Зятковський І.В.* Фінанси підприємства: Навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Кондор – 2003. – 364 с.
13. *Ковалев В.В.* Введение в финансовый менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 768 с.
14. *Крамаренко Г.О., Чорна О.Є.* Фінансовий менеджмент: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
15. *Лігоненко Л.О., Гуляєва Н.М., Гриню Н.А., Ситник Г.В., Докієнко Л.М.* Фінанси підприємства: Підручник / Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К., 2007. – 491 с.
16. *Лігоненко П.А., Мних М.В.* Фінанси підприємства: Підручник для студ. Вузів / Академія муніципального управління. – К.: Знання України, 2004. – 428 с.
17. *Неудачин В.В.* Финансовое планирование: актуальность, подходы и методики. <http://www.optim.ru/1htm>
18. *Орлов О.О.* Планування діяльності підприємства. Підручник. – К.: Скарби, 2002. – 336 с.
19. *Павлова Л.Н.* Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия. Учебник для студ. вузов, обучающихся по направлению “Менеджмент”, спец. “Финансы и кредит” и др. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – 400 с.
20. *Партин Г.О., Загородній А.Г.* Фінанси підприємств: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 379 с.
21. Фінанси підприємства: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 6. вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
22. *Савчук В. П.* Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций. – К.: Издательский дом “Максимум”, 2001. – 301с.
23. *Сердюк В.Р., Бабур Л.Г.* Планування фінансово-господарської діяльності, 2002
24. *Стасюк Г.А.* Фінанси підприємства: Навч. посібник. – Херсон: Олді-плюс, 2004. – 480 с.
25. *Тарасюк Г.М., Шваб Л.І.* Планування діяльності підприємства: Навч. посіб. 2-е вид. – К.: Каравела, 2005. – 312 с.
26. *Ушакова Н.М.* Организация финансового планирования на торговом предприятии: Учеб. пособие / Н.М. Ушакова, Л.О. Кукуруза, Т.Л. Керанчук. – К.: 1996. – 77 с.
27. Финансовое положение предприятия (оценка, анализ, планирование): Научно-методическое издание / Под. Ред. А.В. Чуписа. – Сумы: Университетская книга, 1999. – 120с.
28. *Філімоненко О.С.* Фінанси підприємств: Навч. посібник. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 398с.
29. *Швайка Л.А.* Планування діяльності підприємства: Навчальний посібник. 4-те видання, стереотипне. – Львів: “Новий світ – 2000”, 2007. – 268 с.
30. *Шелудько В.М.* Фінансовий менеджмент: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 439 с.

ОВЕРЧУК Алла Василівна – викладач кафедри економіки Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси автора:
– фінансовий аналіз;
– фінансове планування